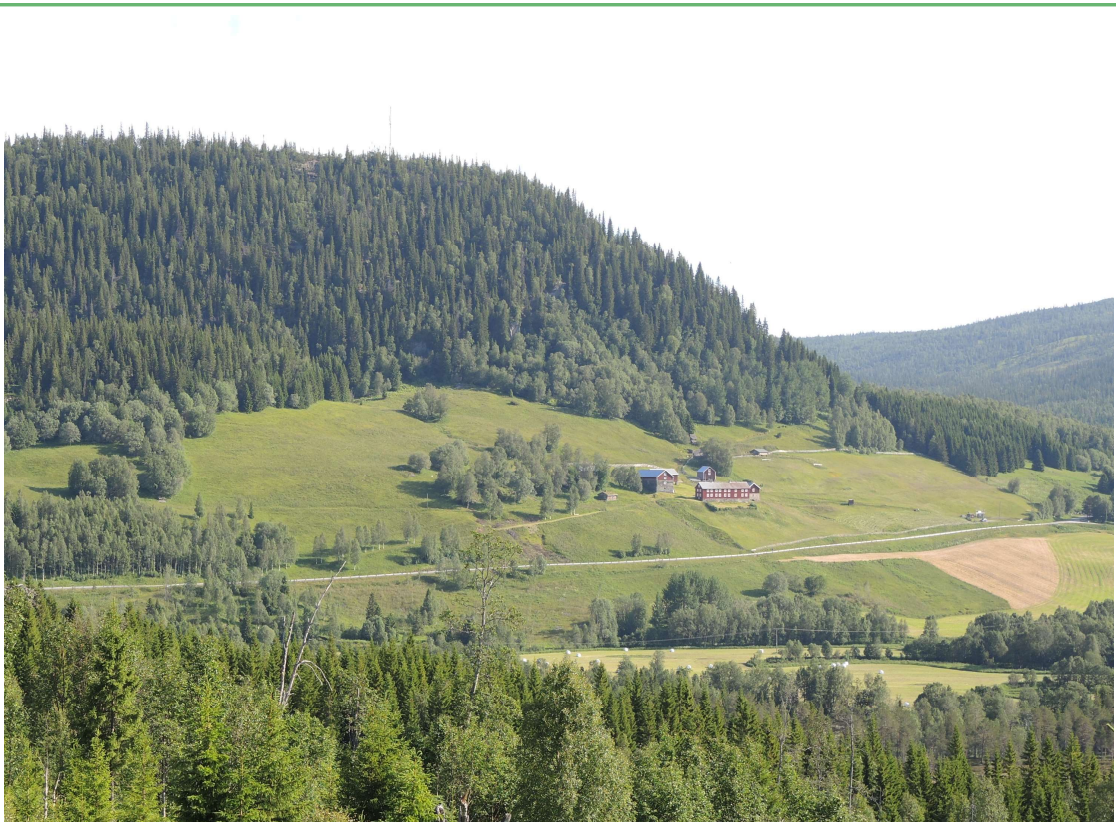

Skjøtselsplan for slåttemark på Oppgården i Kvelia, Lierne kommune, Trøndelag fylke

Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype

Oversiktsbilde over Oppgården i Kvelia, slåttemarka ligger til høyre for tunet. Foto: Anders Lyngstad 10.7. 2019

Forord

Skjøtelsplanen for slåttemark på Oppgården i Kvelia i Lierne kommune er utarbeidet på oppdrag fra Fylkesmannen i Trøndelag, og er en del av et prosjekt med revisjon av skjøtelsplaner for 21 kulturmarkslokaliteter. Anders Lyngstad har vært prosjektleder ved NTNU Vitenskapsmuseet, og har gjennomført registreringene i Kvelia. Kontaktperson hos Fylkesmannen har vært rådgiver Simon Heier.

Skjøtelsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av den trua naturtypen slåttemark, og er i samsvar med handlingsplanen for Utvalgt naturtype slåttemark. Planen er utformet etter skjøtelsplanmalen for slåttemark i Midt-Norge, som er utarbeidet av NIBIO. Den generelle delen gir ei brei beskrivelse av slåttemark, med generelle skjøtels- og restaureringsråd. Spesiell del omhandler lokaliteten Oppgården, og gir en oversikt over flora og vegetasjon, samt konkrete råd for skjøtsel. Det er lagt til et eget avsnitt om generelle råd ved restaurering av slåttemark som ikke er inkludert i malen. Skjøtelsplanen publiseres som en del av en større rapport for hele prosjektet.

Trondheim, november 2019

Anders Lyngstad

Innhold

Forord	2
1 Slåttemark i Midt-Norge	4
2 Skjøtselsplan for slåttemark på Oppgården	6
2.1 Innledning	6
2.2 Hensyn og prioriteringer	7
2.3 Tradisjonell og nåværende drift	8
2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen	10
2.5 Artsmangfold og eventuelle observerte endringer	10
2.6 Evaluering/vurdering av skjøtselen	11
2.7 Mål for verdifull slåttemark	12
2.8 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)	12
2.9 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)	13
2.9.1 Slått	13
2.9.2 Beiting	13
2.9.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak	14
2.10 Oppfølging av skjøtselsplanen	14
2.11 Bilder fra lokaliteten	15
Vedlegg	25
Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase, artslister	25
Tiltakslogg, grunneiers notater	30
Overvåkning, logg	31

1 Slåttemark i Midt-Norge

Tradisjonelle slåttemarker er arealer i innmark og utmark som ble slått regelmessig og forholdsvis seint i sesongen. Slåttetidspunktene varierte lokalt i forhold til hvor slåttemarkene lå, og etter typen slåttemark. Slåttemarkene domineres av ville plantearter, og de er ofte urterike. Derfor blir de gjerne kalt blomsterenger. Artssammensetningen i slåttemarkene varierer mye på grunn av jordsmonn, høyde over havet m.m. Etter fuktighetsforholdene skilles det mellom tørreng, friskeng og fukteng.

I tørrengene er lavvokste gras og urter vanlige, slik som gulaks, gjeldkarve, vill-løk, gulmaure, blåklukke, engfiol, smalkjempe, katterot, tiriltunge, blåknapp, legeveronika, stemorsblom og øyentrøst. Områder med kalkholdig jordsmonn får i tillegg inn arter som vill-lin, jåblom, rundskolm, flekkmure, sølvmure og lodnerublom. I seterregionen finnes også setermjelt, kvitkurle, rublom-arter og søte-arter. Flere av disse er på rødlista over trua arter.

I de tørre engene vokser det lave gras og urter, blant anna katterot (i midten). På de arealene hvor grunnen er litt kalkholdig, kommer også sølvmure inn (t.h.). Alle foto: Bolette Bele/NIBIO.

Friskengene (dvs. litt fuktigere enger) er prega av et tett grasteppe med bl.a. engkvein og rødsvingel og halvgras som bleikstarr og engfrytle. Her finnes i tillegg mange urter, slik som småengkall, ryllik, blåklukke, gulmaure, rødknapp, prestekrage, karve, gjeldkarve, engsyre, kvitkløver, tepperot, følblom, engsoleie, øyentrøst, rødkløver, kvitmaure, nattfiol-arter, blåknapp, tveskjeggveronika, legeveronika og engsoleie.

Frisk, fattig slåttemark i Stjørdal. Dette er den vanligste slåttemarkstypen i regionen. Her vokser grasarter som gulaks (i midten), engkvein og rødsvingel sammen med urter som prestekrage, karve (til høyre), engsyre, kvitkløver og blåklukke. Alle foto: Bolette Bele/NIBIO.

Ved kysten (spesielt i Møre og Romsdal) kan også jordnøtt og solblom inngå i slåttemarkene. I kalkholdige områder er friskengene ofte prega av graset dunhavre. Her kan det i tillegg vokse hjertegras, stortveblad, brudespore, bakkesøte, marinøkkel, jåblom, storblåfjær, flekkmure, vill-løk og nyresoleie. Ved kysten kan man dessuten finne bleiksøte, og i fjellet vokser ofte urter som svarttopp, fjelltistel, setermjelt, reinmjelt, flekkmure, kvitkurle, fjellnøkleblom, fjellbakkestjerne og snøsøte i slik kulturmark. Flere av disse er på den norske rødlista.

Fuktengene har gjerne en høyere vegetasjon med store gras som sølvbunke. Her vokser også bekkeblom, enghumleblom, krypsøleie og hanekam.

I slåttemarker nær fjellet, slik som på fjellgardene i Sunndal, kan man finne arter som fjellmarinøkkel (i midten) og fjelltistel (til høyre). Begge disse artene er mest vanlige på noe kalkholdig grunn. Alle foto: Bolette Bele/NIBIO.

Slåttemarker med spredte trær som ble styvet (lauvet) til før kalles lauvenger. Lauvenger finnes både i lavlandet og i høgereliggende områder i Midt-Norge. Spesielt i fjordene på Nordmøre finnes gode eksempler på denne kulturmarkstypen. Områder med hassel ble tidligere ofte stelt for å sikre best mulig avkastning, både av nøtter og materiale brukt til tønneband og flettearbeid. For skjøtsel og restaurering av styvingstrær se Miljødirektorates egen veileder for dette.

Tradisjonelle slåttemarker har blitt svært sjeldne og det er derfor spesielt viktig at de gjenværende slåttemarkene holdes i hevd på tradisjonelt vis. Slike områder bør slås seint og etter at de fleste plantene har blomstra av og satt frø. Følg helst den lokale tradisjonen for slåttetidspunkt om den er kjent. Man må ikke gjødsle og bruke tunge maskiner på slike arealer. Høyet må fjernes for å unngå næringstilførsel. Høstbeiting og ofte også en kort periode med vårbeiting var vanlig i slåttemarkene i regionen, men tradisjonene for dette varierte. Spesielt forsiktig må man være med vårbeiting av sau på arealer med rik vårflora (for eksempel der det er forekomster av orkideer).

Generelle restaurerings- og skjøtselstiltak er omtalt i mer detalj i veiledningsheftet, og konkrete råd for skjøtsel av din lokalitet beskrives i denne skjøtelsesplanen. Nærmere omtale av ulike plantearter fra engene finnes i Bondens kulturmarksflora for Midt-Norge (Bele & Norderhaug 2008). Mye av denne teksten om slåttemark er hentet fra den.

2 Skjøtselsplan for slåttemark på Oppgården

GRUNNEIERE:		ANSVAR SKJØTSEL:		LOKALITETSVERDI I NATURBASE ¹ :	
Hilde Kveli		Grunneier. Ole Harald Kveli har gjort mye av arbeidet		A	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 2000		DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 21.-25.7. 1998 og 25.-29.7. 1999.			
DATO 1. REVIDERING: desember 2012		DATO BEFARING (1. REVIDERING): 31.8. 2012			
DATO 2. REVIDERING: november 2019		DATO BEFARING (2. REVIDERING): 9.7. og 11.7. 2019			
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM):					
Samtaler med Ole Harald Kveli 9.7 2019, dessuten e-post med spørreskjema seinhøsten 2019.					
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV: Asbjørn Moen og Liv S. Nilsen				FIRMA:	
1. REVIDERTE UTGAVE UTFORMET AV: Anders Mona				NTNU Vitenskapsmuseet	
2. REVIDERTE UTGAVE UTFORMET AV: Anders Lyngstad					
UTM SONE LOKALITET(ER):		NORD:	ØST:	GNR./BNR.:	
32 V		716342-716347	72457-72478	14/1	
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET:			DEL AV VERNEOMRÅDE:		
30 daa			Nei		
AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING):			HVLKET VERN:		
30 daa					
			DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP:		
			Ja, Kvelia UKL		

2.1 Innledning

Oppgården i Kvelia (forsidebilde, figur 1) ligger vakkert til i de sørvendte liene innunder Kveliberget. Garden har ei lang historie, og har vært sentrum for mye av virksomheten i Kvelia, ikke minst gjennom utstrakt bruk av utmarka til slått og beite (Moen & Nilsen 2000). Berggrunnen er variert og rik (grønnskifer, grønnstein, kalkglimmerskifer, kalksilikatgneis, tuffitt, amfibolitt), og det er dels tynt og dels nokså tjukt dekke av morene (<https://www.ngu.no/emne/kartinnsyn>). Høgda over havet er 345-430 m (slåttemarka 350-395 moh.), og lokaliteten er i mellomboreal vegetasjonssone og i overgangsseksjonen (mellom svakt oseanisk og svakt kontinental vegetasjonsseksjon) (Moen 1998, Moen & Nilsen 2000).

Slåttemarka (figur 2-9), som denne skjøtselsplanen gjelder for, utgjør en viktig del av kulturmarka på Oppgården, men arealmessig er det naturbeitemark (figur 10) som dominerer. Beitemark dekker drøyt

¹ Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007).

100 daa nord for riksvegen, slåttemarka dekker ca. 30 daa, og i tillegg dekker tunet noen daa. I sør avgrenses slåttemarka av riksvegen, i øst mot beitemark på naboeiendommen, og i nord og vest ligger beitemarka og tunet på garden.

Oppgården ble kartlagt og beskrevet av Moen & Nilsen (2000), og dette grundige arbeidet legges til grunn for denne skjøtselsplanen. Nilsen (1998) beskriver den første fasen av disse undersøkelsene, og Kvelia ble oppsøkt igjen i 2009 (Moen & Nilsen 2009). Videre er det også hentet informasjon fra den første reviderte skjøtselsplanen (Mona 2012). I det videre inkluderes det mye tekst fra disse arbeidene, og så beskrives tilstand i 2019 i tillegg.

Figur 1. Oversiktsbilde over Oppgården i Kvelia med slåttemarka avgrensa, og store arealer naturbeitemark nord og vest for slåttemarka. 100 m rutenett, UTM sone 33V.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Dette er ei slåttemark som har vært i kontinuerlig drift, og grunneier sier at det praktiske arbeidet er uproblematisk (figur 11).

Arealet med slåttemark var større tidligere, men gikk over til å brukes som beitemark for ei tid tilbake. Jeg mener dette i prinsippet bør restaureres («slås opp») og inkluderes, men foreslår at grunneier kan vurdere dette fram mot neste revisjon av planen. Opprettelsen av Kvelia UKL har gjort dette mer aktuelt enn tidligere.

Det er registrert handmarinøkkel her (figur 12), en rødlisteart med strenge krav til voksestedet. Den krever imidlertid ingen særskilt behandling, og vil sannsynligvis trives godt med fortsatt tradisjonell slått.

Figur 2. Slåttemarka og tunet på Oppgården i Kvelia med slåttemarka avgrensa. 100 m rutenett, UTM sone 33V.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Den tidligere bruken av Oppgården med utmark som hører garden til ble summert opp av Moen & Nilsen (2000), og dette munnet ut i en skjøtselsanbefaling:

I nyere tid har det vært bosetting i Kvelia fra slutten av 1600-tallet (Berg 1996). Etter Grensekommisjonen av 1743 ble det gitt opplysninger om eng som ga 13 lass med fôr på Oppgården, og at 20 lass ble slått på fjellmyrer.

Gårdsanlegget slik det ligger i dag, ble bygd av Jens Larsen Kveli i løpet av andre halvdel av 1800-tallet. Ved Jordbrukstellinga for 1870 var det, ifølge bygdeboka, fire hester, 28 storfe og 40 småfe på gården. Det opplyses om 125 daa dyrka mark hvor det ble dyrket nepe og korn og 134 daa naturlig eng. Fjellslåtten ga årlig 157 lass. Hvis dette er vinterlass som regnes å være ca. 350 kg, vil det si at ca. 56500 kg fôr årlig ble hentet fra utmarka innen en radius fra ca. 1 til 10 km fra gården! En takst fra 1880 viser at i alt 49 hus tilhørte gården. Av dette var det 26 høybuer, sju sommerfjøs og tre setrer.

Jens Larsen Kveli var en foregangsmann innen jordbruket, og alltid på jakt etter noe som kunne gi gevinst i form av bedre avlinger, bedre avltjeneste og redskap som kunne lette arbeidet (Hjulstad 1992, Estil 1998). Fra Skottland hadde han fått ideen om å legge en slags silo for å lage surfôr. For å hermetisere graset ble det lagt i groper og videre dekt med jord. I dag kan man se rester etter sju slike surgrasgrubber øst for gården. På 1870-tallet anskaffet Jens Larsen Kveli seg slåmaskin, og han fikk tidlig storferaser med stor kjøttvekt og melkemengde. Han startet med vekselbruk, grøfta vassjuk jord, og for å bedre fôr kvaliteten tok han i bruk kunsteng hvor han avlet timoteifrø.

Gården hadde tre setrer, og seterbruket pågikk fra rundt 10.-15. juni til omkring 15.-20. september. Rømmervassetra nord for Vester Rømmervatnet var hovedsetra. Den ble bygd i 1854 og var i bruk fram til 1956. Kyr, ungdyr, kalver, geiter og høner ble med til seters. Bare to kyr var igjen på gården. Setervollen ble slått hvert år, høyet ble tørket, oppbevart i förbuer på setra og hentet heim til gården på førjulsvinteren. I dag står ei av tidligere tre förbuer ved setra. På midten av 1990-tallet ble slåttetradisjonen på setervollen tatt opp igjen. Vårsetra like vest for gården og høstsetra nordøst for gården (øst for Auster Rømmervatnet) er det i dag bare tuftene igjen av.

Tidligere ble myr og engskog slått i utmarka. Slåtteintensiteten avtok utover 1900-tallet og Ola Kveli, som er født i 1921, kan knapt minnes myrslått på myrene ved Rømmervatna (personlig meddelelse). Høyet ble lagret i förbuer og på stakkstenger. Stakkstengene var som regel laget av seintvoksende gran. Rester etter stakkstenger (...) og tuftene etter Fjellbua som var i bruk til ca. 1930 er fortsatt synlige. Figur 6 [i Moen & Nilsen (2000), forf. anm.] viser hvor stakkstenger ble registrert under feltarbeidet i 1998 og 1999, og plasseringen av Fjellbua samt setertuftene og stitraséene i området.

Det var to husmannplasser under Oppgården; Heggli og Nesmoen. Heggli var i bruk til rundt 1945 og ble aldri skilt fra som eget bruk. Alle hus ble revet på 1950-tallet, men "plassen" er fortsatt synlig. Nesmoen, hvor det fortsatt bor folk, ble kjøpt fra gården på 1940-tallet.

Fra to myrer ved gården ble det tatt torv fram til siste verdenskrig. Torva ble brukt som strø i fjøset og ikke til brensel. Trevirket, som alltid har vært brukt som tømmer og ved, ble fra slutten av 1800-tallet salgsvare.

På gårdstunet som ble fredet i 1941 står 12 hus. Selv om bøndene på Oppgården har vært foregangsmenn ved tidlig å ta i bruk ny teknologi og omlegginger, opphørte ikke slåttene rundt gården. I Kutschera (1999) uttrykker Ola Kveli det slik: "Det at vi dreiv med høynn på en slik måte, gikk med ljàen og slo omkring gården, var meningsløst sett fra et økonomisk synspunkt, men hvis ikke utviklingen nær sagt hadde blitt stoppet da, hadde ikke Oppgården vært slik som den er i dag". Oppgården ble fraflyttet i 1977, da nytt våningshus og fjøs sto ferdig på nersida av riksvei 342, men slåtte- og beitepåvirkningen ved gården er opprettholdt. (...)

Tradisjonelt ble innmarka og setervollen slått hvert år, mens samme areal i utmarka ble slått annet hvert år. I skjøtselssammenheng anbefales det at innmarka ved gården slås hvert år. (...)

Etter som tradisjonelle slåttemarkar i dag er sjeldne, vil opprettholdelse av denne utnyttingen ha høgest prioritet. Beiteresultatene fra Oppgården viser entydig at beite i tidligere slåttemark fører til nedgang i antall arter og økning i mengden av problemarter som sølvbunke. Derfor tilrådes ikke beite som skjøtelsesmetode for slåttemark. Det er per i dag ca 30 daa som slås (G4 på vegetasjonskartet). I tillegg er en utvidelse av slåttearealet ønskelig, ved at tidligere slåttearealer som nå beites igjen blir slåttemark. (...)

Slått med tohjulstraktor og ljà i de bratteste bakkene i siste halvdel av juli/begynnelsen av august hvert år, samt tørking på bakken før sammenraking og bort-transportering av høyet må opprettholdes. I all beitemark hvor slått skal bli gjenopptatt, bør sølvbunketuer ryddes. Dette arbeidet er allerede påbegynt. I 1998 ble 3-4 daa gammel slåttemark (brukt som beite i noen år) sør for smia ryddet for sølvbunketuer (med ryddesag). I gjengroende mark må kratt og treoppslag også ryddes. Ingen form for gjødsling må forekomme, men noe etterbeite om høsten, slik det har vært tradisjon for, kan fortsette.

I den reviderte skjøtelsesplanen anbefaler også Mona (2012) årlig slått.

Det har vært kontinuerlig slått på Oppgården, og også i senere år har det blitt slått hvert år. Området er ugjødsla. Det brukes i hovedsak tohjulstraktor med slåttesnute ved slåttene (figur 11), og graset bakketørkes. Ved oppsamling av høyet brukes traktor med svans, og det rakes i tillegg for hand. Høyet brukes som sauefôr.

Det var etterbeite med sau fram til 1995-1996, deretter har det vært beite med kjøttfe og litt sau. I dag går det ti sauer på naturbeitemark på innmarka i Kvelia. Dyreholdet med melkekyr organiseres nå gjennom Kveli samdrift, som satte opp et nytt fjøs i 2000.

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Det er ingen særskilte problemer knytta til skjøtselen. Skjøtselsplanene fra 2000 og 2012 har blitt fulgt opp, og slåttemarka på Oppgården er i dag i god hevd. Dette er blant de største, viktigste og mest intakte slåttemarkene i Trøndelag, og vil også komme høgt på ei nasjonal rangering.

2.5 Artsmangfold og eventuelle observerte endringer

Moen & Nilsen (2000) har følgende beskrivelse av vegetasjon og artsmangfold:

De analyserte rutene [de fleste 2 x 2 m, forf. anm.] viser at følgende arter er vanlige i både beite- og slåttemark ved Oppgården: engkvein, gulaks, sølvbunke, bleikstarr, marikåpe, ryllik, skogstorkenebb, vanlig arve, kvitkløver, veikmose og engkransmose. Firkantperikum, smyle, småengkall og palmemose er bare funnet i ruter på slåttemark, mens fuglevikke, rødkløver, blåkoll, følblom, løvetann, marinøkkel og prestekrage er mest vanlig i slåttemark. I beitemarka er det særlig andelen sølvbunke som er stor. Finnskjegg og mjødukt og er også mer vanlige ved beiting, og strømengden øker. Bjørk og gran er bare registrert i de trebesatte rutene i vest [5 x 5 m, forf. anm.]. Andre arter som kun er registrert her er slåttestarr, kvitveis, enghumleblom, gaukesyre, jonsokblom, skogstjerne, blåbær, legeberonika, etasjehusmose og storbjørnemose. Engsnelle, engrapp, hundekjeks, sauesvingel og tunarve er kun registrert i det nyeste beiteområdet, og fjellfiol er til stede i alle ruter unntatt disse (K8-9, K12-13).

Gjennomsnittlig antall arter i slåttemarka er 31. Beitemark som alltid har vært brukt til beite har et artsgjennomsnitt på 24, tradisjonell slåttemark som er brukt som beitemark i mange år, har et gjennomsnitt på 23 arter. Ved smia, i gammel slåttemark brukt som beite bare i noen få år, er det i gjennomsnitt 24 arter. I det skogdekte beiteområdet i vest er det gjennomsnittlig 33 arter i rutene, men dette gjelder innen ruter på 25 m², og ved liten rutestørrelse (4 m²) er nok artsantallet omtrent som for annen beitemark.

- Den tradisjonelle slåttemarka har flest arter, og spesielt er antallet av låge urter stort.
- Sølvbunke tolererer beiting, og arten blir dominerende i dette området når tradisjonell slåttemark overføres til beitemark.
- Flere skogsarter er kommet inn i beitemarka i vest der det de siste tiårene er etablert et tresjikt.
- Bjørk og gran finnes også andre steder i beitemarka, men er kun inkludert i ruteanalyser i vest.
- Selv om det er få ruteanalyser som foreligger, gir de en god dokumentasjon på de systematiske forskjellene som finnes mellom slåttemark og beitemark; og beitemarka er forskjellig ut fra tidligere bruk

Moen & Nilsen (2000) oppgir observasjoner av 225 karplantearter ved Oppgården, men dette inkluderer arter innen et areal på 2 km², og helt opp til 500 moh. I 2019 ble det registrert 89 karplanter på sjølve slåttemarka, og så vidt jeg kan se er det ikke noe som tyder på at det er store forandringer i hvilke arter som opptrer. Et svært interessant funn var to skudd av rødlistearten (sårbar – VU) handmarinøkkel (*Botrychium lanceolatum*) som ble funnet øst i slåttemarka, om lag midt oppe bakken (figur 12). Denne arten er ny for Oppgården, men har blitt funnet på Rømmervassetra. Marinøkkel (*B. lunaria*) i samme slekt er en annen god slåttemarksart, og denne er vanlig her.

I vegetasjonskartet (Moen & Nilsen 2000) er slåttemarka kartlagt som G4 – Lågurtslåttemark. I NiN (Natur i Norge) klassifiseres dette som naturtypen slåttemark. Vegetasjonen føres til hovedtypen T32 Semi-naturlig eng, og med to grunntyper til stede: Sterkt kalkrik eng med klart hevdpreg, samt svakt kalkrik eng med klart hevdpreg (koder T32 C-8, T32 C-20).

2.6 Evaluering/vurdering av skjøtselen

Moen & Nilsen (2009) har en vurdering av skjøtselen fram til 2009, og med tilråding om å holde fram med slått, og med et fokus på å slå kantene godt:

Både ved Oppgården og på setra er de områdene som ble prioritert skjøttet for ti år siden fulgt opp på en fin måte. De gamle blomsterengene (Lågurtslåttemark) som dekker 30 daa ved gården holdes i god hevd ved slått, og plantesamfunn med arter er som for ti år siden. (...)

Fastrutene K 1, 4 og 5 [2 x 2 m, forf. anm.] representerer disse blomsterengene, som dekker ca. 30 daa i bakkene øst og sør for Oppgården. Artsinnholdet er høgt (ca. 27 karplantearter pr. rute), og innslaget av lågurter som prestekrage, harerug og småengkall er høgt, og typisk for enheten. Det samme gjelder rødlistearten marinøkkel som forekommer vanlig i hele den store enga. I tillegg inngår en rekke andre låge urter og grasvekster. Denne enga er preget av langvarig slått, uten gjødsling, og den representerer i dag en sjelden naturtype. Hoveddelen av enga er meget godt tatt vare på, også de siste ti åra, gjennom regelmessig, årlig slått. Denne må fortsette på samme måte. Imidlertid er det i kanten i nord, like nedenfor gjerdet, et ca. 1 m bredt belte med høgvekst vegetasjon, og dominans av urter og gras som kvitbladtistel, mjødurt, firkantperikum og sølvbunke. Årsaken til denne kanten er nok at dette området er lite slått. Tohjulstraktoren kan være vanskelig å bruke inntil gjerdet, men det er viktig at dette området blir slått, gjerne med ljà, for å hindre utvikling og spredning av dette høgvekste samfunnet

For oversiktens skyld kopierer jeg her inn målene med skjøtselen slik de ble definert av Mona (2012):

Hovedmål for lokaliteten: Opprettholde eller øke kvaliteten av den rike slåttemarka ved Oppgården. Dette er viktig for å heile miljøet og kulturaktiviteten i Kvelia.

Konkrete delmål: Fortsette slått av den rike slåttemarka.

Ev. spesifikke mål for delområde(r): Kulturformidling, lære seg slått både med ljà og slåmaskin samt høytørring på bakken og hesjing.

Tilstandsmål arter: Ønsker å opprettholde artsmangfoldet karakteristisk.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing: Ingen problemarter.

OPPSUMMERENDE VURDERING	I HØY GRAD	IMIDDELS GRAD	I LITEN GRAD
Har skjøtselen vært tilfredsstillende for å oppnå målene, jf skjøtselsplanen som nå revideres?	X		
Bør skjøtselen endres for neste skjøtselsplanperiode (neste 5 år)?			X
Er det realistisk at lokaliteten holdes i hevd de neste 5 åra?	X		

Begrunnelse:

Skjøtselen har i høy grad vært tilfredsstillende, og tilstanden på Oppgården er svært god.

Lokaliteten har samme høge verdi i 2019 som i 2012 (og tidligere), og ved NiN-kartleggingen havner den i kategorien «svært høg kvalitet». Ved vurdering etter DN-håndbok 13 får den i 2019 verdi A.

2.7 Mål for verdifull slåttemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E): Videre framover blir det viktigste å fortsette det gode arbeidet med årlig skjøtsel, og fortsatt slått på arealet som er i hevd i dag har førsteprioritet. Fortsatt etterbeite (som i dag) er også ønskelig.
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER: Som Moen & Nilsen (2009) poengterte er det viktig å holde kantene godt for at gjenvokstingsarter ikke skal «spise seg inn på» slåttemarka fra kanten. Dette er ikke et stort problem på Oppgården, men det er flere steder en tendens til at vegetasjon med innslag av høgvokste arter kommer inn. Særlig gjelder dette et areal med mye knauser like nordøst for tunet, og her bør det gjøres en innsats for å unngå at gjengroinga får tak. Dette er et areal som i stor grad må slås med ljå eller tilsvarende redskap, og vil være arbeidskrevende. Ellers er det viktig å gå over kanter langs gjerder og rundt bygninger eller andre strukturer. Tilskuddet som gis til skjøtsel bør ta høyde for at slikt «handarbeid» er nødvendig. Mulig restaurering av tidligere slåttemark som nå har blitt gjort om til beitemark har vært et tema helt fra undersøkelsene til Moen & Nilsen (2000). I lys av at Kvelia UKL nå er etablert mener jeg det er grunn til å se på dette på nytt, men jeg fremmer ikke et konkret forslag i denne skjøtelsesplanen. Dette mener jeg bør vurderes av grunneier, og det bør sees i samband med aktiviteten i regi av Kvelia UKL. Det aktuelle arealet er åpent, men med stor dominans av sølvbunke. Jeg mener det kan benyttes beitepusser for effektivt å fjerne sølvbunketuer i en restaureringsfase. Det vil i så fall bli viktig å følge opp med årlig slått i etterkant.
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE: Kulturmarksartene som vi er interesserte i å prioritere vil generelt trives med at vegetasjonen åpnes opp og at graset slås og fjernes på seinsommeren. Jeg foreslår ingen særlige tilpasninger for enkeltarter.

2.8 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ DEL-OMRÅDE	TIDSRUM (MND/ UKE)
-			

Generelt gjelder for restaurering av slåttemark:

- Ved rydding er det svært viktig å kappe busker og små trær under bakkenivå, hvis ikke skaper det store vansker for skjøtselen i årene etterpå. Utstyret blir fort slitt, uskarpt og går i stykker hvis vi stadig slår inn i gamle stubber.
- Det er langt å foretrekke å rydde et lite areal skikkelig framfor å rydde store flater på en dårlig måte. Det gir ofte godt resultat hvis to stykker går sammen og rydder. Den ene drar opp skuddet/kvisten som skal fjernes, og den andre hogger av skuddet/stammen godt under overflatenivået med øks. Resten av stammen vil da bli liggende under overflata, og nyskudd som skyter opp er lette å slå.
- Rydding med ryddesag fungerer ofte svært dårlig, og anbefales ikke. Det blir ofte stående igjen stubb som er vanskelig å se neste gang det skal slås.
- Både hjelkeslåmaskin og skiveslåmaskin kan ta små busker med inntil ca. fingertykkelse på stammen, men dette sliter på utstyret.
- Det er viktig å «rydde nedenfra», det vil si å begynne med kratt og små trær, og være tilbakeholden med å hogge større trær. Erfaring viser at gamle bjørker som får stå hindrer krattoppslag, men hvis de hogges kommer det raskt en mengde nye skudd som krever mye innsats for å holde i sjakk. All

hogst av større trær må derfor gjøres forsiktig, og det bør plukkes enkelttrær over flere år framfor å hogge mye på en gang.

- Kratt kan fjernes raskt, men ikke i et større område enn det vi klarer å følge opp med slått i etterkant. Alt areal som ryddes må slås etterpå. Kun rydding uten påfølgende slått gir nesten uten unntak problem med krattoppslag innen om lag ti år.
- Kvist må fjernes, og brenning er ofte det enkleste og beste alternativet.

2.9 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

2.9.1 Slått

SLÅTTETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKKE)
Slått hvert år (ekstensiv hevd), tørking og oppsamling av høy på samme måte som i dag. Nødvendig utstyr er slåmaskin (tohjulstraktor med slåttesnute), ljà, evt. kantklipper med knivblad, mekanisk høyvender for oppsamling av gras, rive, (lett) traktor med svans.	Fra 2020		Seint i juli eller tidlig i august

Generelt gjelder for skjøtselsslått (for forklaring se veiledningshefte):

- Slåtten bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen. Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
- Graset bakketørkes 2-3 dager før det fjernes fra området.
- Områdene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjulsslåmaskin eller ljà, avhengig av bratthet. Kantklipper med knivblad kan og benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene, som kan gi komprimering av jorda og kjøreskader.
- Unngå bruk av gjødsel, særlig kunstgjødsel og gylle (se veileder).

2.9.2 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKKE)
Etterbeite utover høsten kan være en fordel i slåttemark, da det skaper små sår i vektasjonsdekket som letter frøspiring, og tilfører noe næring. På Oppgårdan er det etterbeite med sau, og jeg anbefaler dette også framover hvis grunneire ønsker det.	Årlig		Etter slåtten

Generelt gjelder for beiting i slåttemark (for forklaring se veiledningshefte):

- Beiting er ofte positivt for slåttemarka, og har vært tradisjon mange steder.
- Høstbeiting hindrer opphopning av daugras (som gir grønnngjødsling) og letter spiringen neste vår.
- Beiting gir tråkkspor som frøplanter kan spire i.
- Hvis arealet vårbeites, blir slåtten seinere (da blomstring/frøsetting kommer seinere igang).
- Unngå tilleggsføring inne på slåttemarka.
- Sett alltid dyrevelferden og førtilgangen i høysetet.

- Tunge storferaser bør ikke beite slåttemark (pga. tråkkskader).
- Slåttemark med rik vårblomstring (f.eks. med tidlige orkideer og marinøkler) bør ikke beites.
- Beit gjerne nærliggende skog, hagemark eller naturbeiter i sammenheng med slåttemarka. Det vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer.
- Isådde, fulldyrka kulturenger bør ikke beites sammen med slåttemarka. Dette for å hindre spredning av uønska arter inn i slåttemarka, og for å unngå at næring fra kultureng blir overført til slåttemarka via husdyrgjødsel.

2.9.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/DEL-OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Restaurering og vedlikehold av bygninger og gjerder. Det er flere bygg på Oppgården, og disse krever vedlikehold for å holdes i god stand.	Årlig		

2.10 Oppfølging av skjøtelsplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR: 2025
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER: Beitemarkssopp
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA: Arealet som er inkludert i den reviderte skjøtelsplanen slås allerede.
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELPLANEN: Grunneier.

2.11 Bilder fra lokaliteten

Figur 3. Tunet på Oppgården med deler av slåttemarka mellom vegen og tunet, og beitemark bak tunet. UTM 32 716327,72478. Foto: Asbjørn Moen (over) juli 1998 eller 1999, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

Figur 4. Sentrale deler av slåttemarka på Oppgården sett mot nord. UTM 32 716345,72473. Foto: Liv S. Nilsen (over) juli 1998 eller 1999, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

Figur 5. Øvre del av slåttemarka sett mot vest. UTM 32 716353,72471. Foto: Asbjørn Moen (over) 20.7. 2009, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

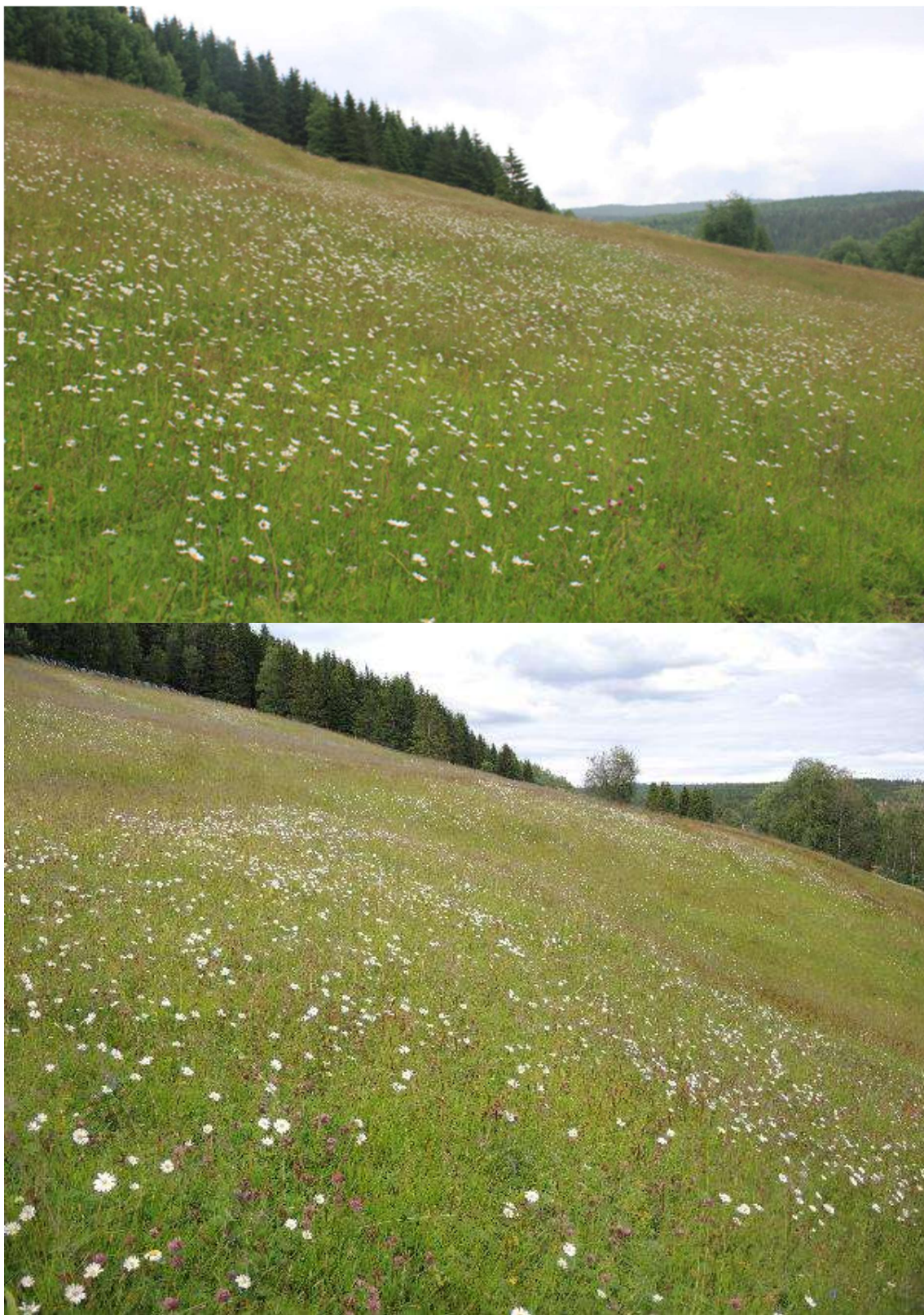
Figur 6. Sentrale deler av slåttemarka sett mot vest. UTM 32 71634,7247. Foto: Anders Mona (over) 31.8. 2012, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

Figur 7. Bratt slåttemark sør for tunet. UTM 32 716336,72456. Foto: Anders Mona (over) 31.8. 2012, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

Figur 8. Bratt slåttemark sørøst for tunet. UTM 32 716339,72463. Foto: Anders Mona (over) 31.8. 2012, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

Figur 9. Sentrale deler av slåttemarka sett mot øst. UTM 32 71634,7247. Foto: Anders Mona (over) 31.8. 2012, Anders Lyngstad (under) 9.7. 2019.

Figur 10. Naturbeitemark øst på Oppgårdene, sett mot sør. UTM 32 716340,72434. Foto: Anders Mona (over) 31.8. 2012, Anders Lyngstad (under) 11.7. 2019.

Figur 11. Ole Harald Kvli slår engene på Oppgårdan. UTM 32 716341,72468. Foto: Anders Lyngstad 9.7. 2019.

Figur 12. Det største av to skudd med handmarinøkkel (*Botrychium lanceolatum*) som ble funnet øst i slåttemarka, om lag midt i lia mellom vegen og gjerdet. Individene stod ca 0,5 m fra hverandre. Voksestedet er et område med tynt jorddekke og lågvokst, kalkrik engvegetasjon. Foto: Anders Lyngstad 11.7. 2019.

Figur 13. Storvokst og frodig skogmarihand (*Dactylorhiza fuchsii*) nordøst i slåttemarka på Oppgården. Foto: Anders Lyngstad 11.7. 2019.

Vedlegg

Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase, artslister

BN00050422 Oppgården i Kvelia (beskrivelse av BN00088843 Oppgården i Kvelia II er ikke gjengitt)

Naturtype	Slåttemark
Utforming	Fuktig fattigeng slått
Verdi	Svært viktig
Utvalgt naturtype	Slåttemark
Registreringsdato	2012-07-13
Hevdstatus	God hevd
Forvaltningsplan	Ja
Forvaltningsavtale	Ja
Forvaltningsavtale Inngått	2014-01-15
Forvaltningsavtale utløper	2023-12-31
Verdi begrunnelse	Det store mangfoldet av arter, kontinuitet i skjøtsel og hele kulturmiljøet rundt Oppgården gjør at området som har vært kontinuerlig skjøtta som slåttemark gis verdi A. Oppgården i Kvelia var i registreringer gjort på 1990-tallet vurdert til å ha store verdier og derfor anbefalt høy prioritet for videre skjøtsel.
Innledning	Områdebeskrivelsen er utarbeidd av Anders Mona, Norsk landbruksrådgiving Nord-Trøndelag, basert på befaring 13. juli 2012 sammen med Marita Holte og Ole Harald Kveli. Beskrivelsen er også basert på tidligere undersøkinger av Nilsen og Moen, Gaarder mfl. Området er undesøkt av ulike personer og i flere omganger de siste 10 årene. De naturfaglig sett mest relevante er Gaarder (1997), Nilsen (1996) og Nilsen & Moen (2000). I tillegg til disse tre kildene kommer Dahle & Tingstad (1995), men denne inneholder begrenset med naturfaglig informasjon. Nilsen & Moen (2000) har en mer detaljert beskrivelse både av tidligere brukshistorie og floraen i området, og har bl.a. foretatt en del vegetasjonsanalyser og utarbeidet et eget vegetasjonskart for et større område. Av artsfunn kan nevnes flere forekomster av marinøkkel, samt sannsynlig vridd kølesopp (sårbar). Avgrensning av området baserer seg på Nilsen & Moen (2002) sitt vegetasjonskart. Lokaliteten inneholder foruten slåtteeenger også naturbeitemark og hagemark (trebevokst beitemark), men siden slåtteeeng er mest interessante og sjeldne naturtyper, har denne blitt benyttet her.
Beliggenhet og naturgrunnlag	Oppgården er et større område med rik slåtte- og beitemark på Oppgården i Kvelia. Arealet har vært kontinuerlig slått og beita fram til i dag. Berggrunnen i området er grønnskifer, grønnstein, hovedsakelig lagdelt tuff og grove pyroklastiske bergarter og båndet tuffitt, glimmerskifer (Nasjonal berggrunnsdatabase). Ca 375 moh. Terrenget brattlendt og har noe terrassering.
Naturtyper og utforminger	Det meste av slåttemarka har vegetasjonstypen frisk fattigeng (G4) men noe av arealet rundt tunet er sølvbunkeeng G3 Vestom gården er det det i dag beitemark , dels sølvbunkeeng (G3)
Artsmangfold	Området nedenfor og østafor gårdstunet har stort arts mangfold. Nilsen og Moen har funne 225 karplanter og 39 arter av sopp, mose og lav på slåtte- og beitearealene på Oppgården. Beiteområdene vestafor gården har et noe mindre arts mangfold enn arealene rundt tunet, men vil trolig med gjenopptatt tradisjonell slått få økt mangfoldet. De øvre og bratteste arealene har her i dag det største mangfoldet. Gaarder (1997) fokuserte på

	beitemarkssopp og har ei artsliste fra området, samt har vist mest interessante delområder for denne organismegruppa på kart. I alt ble 13 arter beitemarkssopp funnet, inkludert to rødlistearter.
Påvirkning	Arealet omkring, nedenfor og øst for gårdstunet har kontinuerlig vært i bruk som slåtte- og beitearealareal. Arealene har ikke vært gjødsla med handelsgjødsel, men har tidligere fått husdyrgjødsel. Områdene vest for gården er i dag brukt til beitemark, men har vært slåttemark. Deler av disse arealene har vært gjødsla med handelsgjødsel og husdyrgjødsel.
Fremmede arter	Ingen registrerte.
Råd om skjøtsel og hensyn	Arealene nedenfor, øst for og omkring Tunet har vært kontinuerlig slått. Arealene har heller ikke blitt gjødsla med handelsgjødsel og har ikke vært pløyd på lang tid.
Landskap	Slåttemarka rundt Oppgården er en viktig del av av kulturlandskapet i området og det som skjer i Kvelia. Arealet er relativt stort noe som i seg selv har en egenverdi. Øst for gården er det et større område ugjødsla beitemark. Det meste av dette har vært slåttemark, har nok tidligere vært noe gjødsla. Deler av områdene er relativt artsrike, men ikke som slåttemarka nedom og øst for tunet. Om ønskelig kan noe av dette arealet tas inn som slåttemark og vil nok med tida få slåttemarkspreg med rikt mangfold.
Areal fra kartobjekt (daa)	23,4
Kommuner	5042 (Lierne)
Kilder	Nilsen, L. S. & Moen, A. 2000. Botanisk kartlegging og plan for skjøtsel av Oppgården med utmark i Lierne. -K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapp. Bot. Ser. 2000-2 Gaarder, G. et.al. 2007. Biologisk mangfold i Lierne kommune. Miljøfaglig Utredning AS. Rapport 2007:11 Gaarder, G., Fjelstad, H., Hoftun, T.H., Klepsland, J.T., Reislo, S http://www.borchbio.no/MFURapporter/MU2007-11-LIERNE-BM.PDF# Mona, A. 2012. Skjøtselsplan for Oppgården i Kvelia, slåttemark, Lierne kommune, Nord-Trøndelag fylke. Norsk landbruksrådgivning Nord-Trøndelag.

Artsliste

Artslista ble tatt opp 11.7. 2019 av Anders Lyngstad, og gjelder for arealet avgrensa som slåttemark (figur 2). U = arten står utenfor behandlinga, f.eks. på grusveg, langs gjerder eller på knauser som ikke slås.

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Merknad
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>	
Tyrhjelm	<i>Aconitum lycoctonum</i> ssp. <i>septentrionale</i>	U
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>	
Jonsokkoll	<i>Ajuga pyramidalis</i>	
Marikåpe	<i>Alchemilla</i> sp.	
Kvitveis	<i>Anemone nemorosa</i>	
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	
Hundekjeks	<i>Anthriscus sylvestris</i>	
Skogburkne	<i>Athyrium filix-femina</i>	U
Bjork	<i>Betula pubescens</i>	
Harerug	<i>Bistorta vivipara</i>	
Handmarinøkkel	<i>Botrychium lanceolatum</i>	
Marinøkkel	<i>Botrychium lunaria</i>	
Smårørkvein	<i>Calamagrostis neglecta</i>	
Blåklukke	<i>Campanula rotundifolia</i>	
Gjetertaske	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	
Krusetistel	<i>Carduus crispus</i>	U
Vanlig slåttestarr	<i>Carex nigra</i> var. <i>nigra</i>	
Bleikstarr	<i>Carex pallescens</i>	
Karve	<i>Carum carvi</i>	
Vanlig arve	<i>Cerastium fontanum</i>	
Geitrams	<i>Chamerion angustifolium</i>	
Kvitbladtistel	<i>Cirsium heterophyllum</i>	
Grønnkurle	<i>Coeloglossum viride</i>	
Sumphaukeskjegg	<i>Crepis paludosa</i>	
Hundegras	<i>Dactylis glomerata</i>	U
Skogmarihand	<i>Dactylorhiza fuchsii</i>	
Flekkmarihand	<i>Dactylorhiza maculata</i>	
Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa</i>	
Åkersnelle	<i>Equisetum arvense</i>	
Øyentrøst	<i>Euphrasia stricta</i> coll.	
Sauesvingel	<i>Festuca ovina</i>	
Raudsvingel	<i>Festuca rubra</i>	
Mjødurt	<i>Filipendula ulmaria</i>	
Markjordbær	<i>Fragaria vesca</i>	
Då	<i>Galeopsis</i> sp.	U

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Merknad
Kvitmaure	<i>Galium boreale</i>	
Stormaure	<i>Galium mollugo</i> ssp. <i>erectum</i>	
Sumpmaure	<i>Galium uliginosum</i>	
Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>	
Hårsvæve	<i>Hieracium</i> sect. <i>pilosella</i>	
Svæve	<i>Hieracium</i> sp.	
Firkantperikum	<i>Hypericum maculatum</i>	
Paddesiv	<i>Juncus bufonius</i>	
Følblom	<i>Leontodon autumnalis</i>	
Prestekrage	<i>Leucanthemum vulgare</i>	
Stortveblad	<i>Listera ovata</i>	
Engfrytle	<i>Luzula multiflora</i> ssp. <i>multiflora</i>	
Strutseving	<i>Matteuccia struthiopteris</i>	U
Åkermineblom	<i>Myosotis arvensis</i>	
Fjellmineblom	<i>Myosotis decumbens</i>	
Fjelltimotei	<i>Phleum alpinum</i>	
Groblad	<i>Plantago major</i>	U
Tunrapp	<i>Poa annua</i>	U
Engrapp	<i>Poa pratensis</i> coll.	
Sisselrot	<i>Polypodium vulgare</i>	U
Flekkmure	<i>Potentilla crantzii</i>	
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>	
Blåkoll	<i>Prunella vulgaris</i>	
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i> coll.	
Krypsoleie	<i>Ranunculus repens</i>	U
Rabarbra	<i>Rheum x hybridum</i>	U
Småengkall	<i>Rhinanthus minor</i>	
Rips	<i>Ribes rubrum</i>	U
Bringebær	<i>Rubus idaeus</i>	U
Tågebær	<i>Rubus saxatilis</i>	
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>	
Småsyre	<i>Rumex acetosella</i>	
Høymole	<i>Rumex longifolius</i>	U
Tunarve	<i>Sagina procumbens</i>	
Selje	<i>Salix caprea</i>	
Småbergknapp	<i>Sedum annuum</i>	
Rød jonsokblom	<i>Silene dioica</i>	
Engsmelle	<i>Silene vulgaris</i>	
Gullris	<i>Solidago virgaurea</i>	
Rogn	<i>Sorbus aucuparia</i>	
Grasstjerneblom	<i>Stellaria graminea</i>	
Vassarve	<i>Stellaria media</i>	U
Løvetann	<i>Taraxacum</i> sp.	
Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>	

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Merknad
Kvitkløver	<i>Trifolium repens</i>	
Ugrasbalderbrå	<i>Tripleurospermum inodorum</i>	U
Hestehov	<i>Tussilago farfara</i>	U
Stornesle	<i>Urtica dioica</i>	U
Tveskjeggveronika	<i>Veronica chamaedrys</i>	
Snauveronika	<i>Veronica serpyllifolia</i>	
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>	
Gjerdevikke	<i>Vicia sepium</i>	
Fjellfiol	<i>Viola biflora</i>	

Tiltakslogg, grunneiers notater

Her er det plass for grunneier å føre inn sine egne notater som gjelder gjennomføring av tiltakene. Ved å ha slike notater samla, vil det være lettere å sammenstille erfaringene når planen skal revideres.

AREAL/DELOMRÅDE :	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/ TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

Overvåkning, logg

I enkelte tilfelle kan f. eks grunneier/bruker ha interesse av/artskunnskap nok til å telle opp enkeltindivider av særskilte planter innen et avgrensa fast, område på noen få m² hver sesong. Dette kan være verdifull artsinfo å legge til rette for. Å fylle ut en slik tabell kan da være et (overvåknings)tiltak som nevnes under 2.9.3.

POSISJON/FELT:	ART	DATO	ANTALL INDIVIDER	ÅR

